

Renata Veberič Delak
Dijaški dom Bežigrad Ljubljana

SODELOVALNI PRISTOPI SKOZI PRAKSO VODENJA DOMSKEGA ČASOPISA

Participatory Methods through the Practice of Managing a Home Newspaper

Domski časopis Cenzura ima v Dijaškem domu Bežigrad Ljubljana že dolgo tradicijo. Prva številka je nastala januarja 2002. Že sami začetki so izhajali iz sodelovalnega pristopa takrat dveh vzgojiteljic začetnic. Ena je delovala na fantovskem oddelku, druga pa na dekliškem. Obe kreativni, nekoliko umetniški duši. To je bilo dobro izhodišče za začetek dela. Takrat so dijaki živeli še v ločenih stavbah in je bila vsaka dejavnost, kjer so se dijaki lahko med sabo malo več družili, privlačna. Hitro sva nabrali nekaj dijakov in dijakin, ki so sestavljali novinarsko ekipo. Skupaj smo začrtali temeljne rubrike, vizualno podobo in način dela. Ker smo takrat imeli večje število dijakov iz takratne Srednje šole tiska in papirja, smo se za tisk in oblikovanje povezali z njimi. Tako so tudi dijaki iz te šole raje sodelovali in tudi v šoli so bili kdaj vključeni v proces tiska Cenzure. V posebno veselje nam je bilo slišati, da so Cenzuro prebrali že v šoli, medtem ko so jo tiskali.

V naslednjem šolskem letu sem urednica ostala sama in malo me je bilo strah, kako bom vključila nove dijakinje, saj nisem delovala na dekliškem oddelku. Ker pa je v domu potekal vsakoletni tabor za dijake, ki so bili nekoliko posebni, drugačni, ki so se želeli uveljaviti predvsem ali tudi zunaj šolskih okvirjev, jih je ekipa vzgojiteljev in svetovalna delavka navdušila nad dejavnostmi v domu, tudi za Cenzuro. Posledica tega je bila, da smo v nekaj letih Cenzuro izdajali na dva do tri mesece. Šlo je za »noro« pridno ekipo, in če primerjam takratne čase z današnjimi, skoraj nepredstavljivo. Vse informacije med nami so potekale na besedni ravni, iz česar v oči, članke so pisali na roke, saj takrat internet še ni bil razširjen, prenosni računalniki so bili redki, uporabljali so domsko računalnico. Tudi korekture in skupinsko oblikovanje na »grafični« šoli so bili dolgotrajni, tako da je od mentorice zahtevalo veliko časa tudi zunaj službenih okvirjev.

Ampak začrtali smo neko pot, kjer smo različno populacijo dijakov, se pravi dijakov iz različnih, predvsem strokovnih in poklicnih šol, vključili v sodelovanje; izhajali iz njihovih interesov, talentov, zmožnosti in jim dali tudi možnost urednikovanja. Šele v obdobju, ko je v naš dom začelo prihajati vse več gimnazijcev, se je na videz enaka Cenzura počasi začela spreminjati v vse zahtevnejše branje, z veliko večjim številom strani in hkrati začela izgubljati lahkotnost, kritičnost in dijaški glas. Postajala je vse bolj obremenjena s tem, da so članki dodelani, tako kot v šoli. Posledično je začela izhajati vse redkeje, saj dijaki niso več

imeli toliko prostega časa in so postajali iz leta v leto s šolo vse bolj obremenjeni. Začeli so se vključevati v zunajšolske dejavnosti, gimnazijci umetniških šol pa so imeli vedno več šolskih produkcij in projektov. To se je začelo poznati tudi na skupnih sestankih, saj naenkrat ni bilo več časa za sestanke. Kljub temu da je informiranje postalo lažje prek e-pošte in kasneje facebooka, je čas postajal vse bolj problematičen. V tem novem vrtincu digitalne dobe, mešanih vzgojnih skupin v našem domu, prevladi gimnazijske populacije in vse večjega vključevanja dijakov v zunajšolske dejavnosti je naš časopis začel postajati »copy paste«.

Za vsako spremembo je potrebna določena distanca, kritični uvid ali svež veter. Kolegica, ki je vodenje prevzela v času mojega porodniškega dopusta, je časopisu vdihnila barve in vnesla tematsko obarvane teme. Cenzura je na novo oživila.

KATERI SO TEMELJNI ELEMENTI DELA, DA CENZURA PO VSEH LETIH ŠE VEDNO IZHAJA IN DA JE PRI DIJAKIH PRILJUBLJENA?

Kriterij za vključevanje dijakov niso bile njihove ocene pri slovenščini, končni uspeh, vzorno vedenje ali pridnost. Povabilo k sodelovanju je vedno veljalo vsem. Vendar je to za srednješolce kar velik izziv. Vstopajo v obdobje, ko se lahko rešijo kup dejavnosti, v katere so bili prisiljeni bodisi s strani staršev ali učiteljev. V dijaškem domu lahko zadihajo in se imajo tudi možnost upreti ali preprosto odmakniti.

Skratka, področja, kjer se prepletajo vrednote dela, disciplina, lastna aktivnost, samozavest, ustvarjalnost, sposobnost medpredmetnega povezovanja, širšega vpogleda itd.; niso ravno priljubljena. Zakaj? Ker zahtevajo nekaj več od posameznika: razmišljanje, refleksije o samem sebi, drugih, o okolici, družbi, globalnem svetu. Pisanje pa je področje, ki ta vprašanja nehote odpira. To seveda ni lahko, še za odraslega ne! Pa tudi šole jim z vse bolj vodenimi esei žal odvzemajo tovrstne izkušnje. Po drugi strani, pa je treba za to imeti še čas, voljo in neki užitek, veselje do tega.

Današnji hiter ritem življenja, ki ga čutijo tudi dijaki, pasivnost in nemotiviranost dijakov za dogajanje okrog njih

ter upad sodelovanja na interesnih dejavnostih se seveda odraža tudi v tovrstni interesni dejavnosti. **Dijake je treba osebno povabiti, jih nagovoriti, pred tem pa jih tudi odkriti.** Samo na formalni ravni, prek nagovarjanja s plakati ali objavami prek socialnih medijev, dijakov ne privabiš, tudi takih ne, ki so imeli izkušnje s pisanjem in sodelovanjem pri šolskih glasilih že v osnovni šoli.

Skratka, mentor mora biti ves čas na preži za bodočimi novinarji ali sodelavci. Mora biti prisoten v domskem življenju in imeti stike z dijaki različnih vzgojnih skupin.

V vsej dolgoletni praksi so bili posamezni dijaki, ki so načrtno prišli na sestanek in se na novo vključili sami od sebe, zelo redki. Ključno je bilo moje osebno povabilo, odnos in včasih golo naključje. Ko po naključju z nekom poklepetaš in ugotoviš, da bi sodeloval, pa si ne upa. Ga poskusiš opogumiti, povabiti, navdušiti. Izhajaš iz njega, iščeš vsebine, rubrike, ki ustrezajo njegovemu tipu pisanja. To se je s časoma preneslo tudi na druge vzgojitelje, ki ti dajo stik dijakov. Nekajletna praksa, ki jo svetovalni delavec opravlja z novinci, v obliki anketnega vprašalnika, tudi kdaj obrodi sadove. Vprašalnik med drugim vsebuje tudi vprašanje glede njihovih hobijev, želja in interesov. Prav tako smo v prakso uvedli seznam nekaterih interesnih dejavnosti, ki v prvem šolskem tednu zaokroži po vseh vzgojnih skupinah, in tako takoj dobiš vpogled v število zainteresiranih in prve stike – njihove sobe, da jim lahko dejavnost osebno predstaviš in jih nagovoriš.

Normalno je tudi, da je večja vključenost dijakov vsa ta leta iz moje vzgojne skupine oz. stavbe, kjer delam. Med seboj se najbolje poznamo in jih najlaže osebno nagovorim.

Ta faza oblikovanja novinarske ekipe sloni predvsem na emocionalni komponenti, zato ji recimo ustreza **metoda prepričevanja in identifikacije** (pripadati skupini s skupnim ciljem, identificirati se z okoljem – dijaškim domom, v katerem dijaki živijo, sprejemanje pogledov, vizije dela mentorja ter drugih članov skupine, predvsem pa možnost izražati se na svoj način). Metoda prepričevanja je odvisna od mentorjevega stika z dijaki, od njegovih stališč, obnašanja in delovanja med dijaki.

Ko ima novinarska ekipa dovolj članov, ki so sposobni pokriti zastavljene rubrike, je treba razdeliti vloge in naloge novinarjem. Z izkušnjami mentor že dobi uvid v sposobnost, zanesljivost in motiviranost dijakov – na podlagi tega in seveda lastnega interesa dijakov se potem na sestanku razdelijo naloge in teme. Kot pozitivni vzgojni dejavnik se lahko metoda prepričevanja izkaže tudi pri pretirano živahnih, dolgočasenih ali celo vzgojno problematičnih dijakih (predvsem v obliki risanja, npr. stripa), medtem ko pri nadarjenih in suverenih dijakih po navadi ne uspeš niti na podlagi zadostnih in dobro izbranih prepričanj. Kriterij je njegovo zavedanje, da to zmore početi, ne da bi ogrozil svoj šolski uspeh.

Vsebina našega časopisa pa ne temelji le na stalno oblikovani novinarski ekipi, ampak se dijaki lahko s posameznimi članki poljubno vključujejo. Glede na določene teme ali vsebine, prek katerih so predstavljeni njihovi zunajšolski rezultati raznih tekmovanj, šolske ekskurzije, popotovanja, izmenjave itd. Tako je v vsaki številki del vključenih dijakov, ki je fleksibilen in se spreminja od številke do številke.

Sodelovalni pristop se kaže tudi med vzgojitelji, saj se po navadi vsaj pri pokrivanju domskih dogajanj povežem tudi

z mentorji določenih izpeljanih dogodkov in interesnih dejavnosti. Tako nemalokrat tudi vzgojitelji napišejo kak članek ali pa najdejo ključne dijake, ki so pripravljeni kaj o izpeljanem dogodku tudi napisati ali komentirati.

Kot posledica domskega projekta samoevalvacije in zaključne letne evalvacije, kjer smo si zadnja leta zadali večje sodelovanje vseh zaposlenih, težim k določenim kolumnam strokovnih delavcev in k številnim intervjujem vseh zaposlenih: od ravnateljice, uprave, strokovnih delavcev do tehničnega in kuharskega osebja. Domski časopis tako ni samo časopis naših dijakov, ampak časopis našega doma. Snažilke so nemalokrat vesele, da lahko prek časopisa spoznajo, kaj se v domu v popoldansko-večernem času dogaja. Pri svojem delu rade naše dijake tudi nagovorijo in prek časopisa jih vsaj nekatere lahko pobliže spoznajo, predvsem pa tudi same začutijo, kako mladi danes razmišljajo.

Mentor mora imeti ves proces realizacije nastajanja časopisa pod nadzorom. Dijakom mora stati ob strani (jih usmerjati, voditi in jim nuditi pomoč pri iskanju informacij, navezovanju stikov z vzgojitelji, dijaki, drugimi, jim svetovati, priporočati vire, literaturo, jih vzpodbujati itd.) in po domače tudi »težiti« – predvsem glede postavljenih rokov.

Ta faza se nanaša predvsem na racionalno komponento (dojemanje, spoznavanje, usvajanje, realiziranje), zato ji ustreza predvsem **metoda navajanja**, ki se nujno kombinira s področjem volje in dela (obnašanje in delovanje). Pri realizaciji metode navajanja (včasih tudi učenja) lahko mentor uporablja različne oblike dela: pojasnjuje, predstavlja, interpretira, na drugi strani pa posluša ter kombinira z različnimi pogledi in načrti sodelujočih dijakov. Za takšno delo potrebuje široko razgledanost, dobro metodologijo dela, dober občutek, predvsem pa vztrajnost, doslednost, sistematičnost dela in neprestani nadzor nad procesom zbiranja in ustvarjanja člankov, da lahko dijakom po svoji moči pomaga pri premagovanju zaprek na poti k cilju.

Vzgojitelj mentor je torej ves čas vezni člen med dijakom in načrtovano vsebino. Mentor je torej v vlogi organizatorja, usmerjevalca in vodje, dijak pa zavestno osmišlja svoje ravnanje, delovanje, opravljanje zadolžitve. Dobri pisci ne rabijo mentorjeve pomoči, pri šibkejših pa z vzpodbudo, pomočjo in morebitno vsebinsko korekturo dopolnujemo pomanjkljive vsebine.

Pri dijakih, ki so pri pisanju nekoliko šibkejši, je moj glavni cilj, da sploh pišejo. Da so vključeni v neko prostočasno dejavnost. Po navadi so to zelo srčni »domski« dijaki. Vpeti so v razne domske dejavnosti in aktivnosti. Zato o tem laže pišejo. Velikokrat je prioriteta dejansko njihov izdelek in ne toliko obremenjenost z dodelanostjo vsebine. Ko je enkrat izdelek narejen, ga lahko dopolnujemo, spreminjamo, popravljamo. Prek tega procesa se lahko kaj naučijo, če si tega želijo. S tem jim pokažem, da je treba vključiti malo več napora, volje, da je treba dati več od sebe. Temelj pa sta vendarle motivacija in zadovoljstvo s prvotnim izdelkom, četudi je lahko zelo skromen. Seveda z naše perspektive. Treba je gledati z njihove. Včasih je lahko to tudi maksimum, česar je tak dijak sposoben.

ZAKAJ SE MLADI TAKO TEŽKO VKLJUČUJEJO SAMI OD SEBE?

Nekateri res nimajo časa, nekaterim pa pisanje, uveljavljanje na domski ravni ne pomeni prav veliko. Ta populacija se z domom kot takim ne poistoveti preveč, zanimajo jih samo bivalne razmere. To je populacija, ki izrablja situacije sebi v prid. Na drugi strani pa so posamezniki, ki imajo čas, voljo, manjka pa jim discipline, delovnih navad in tudi raven pisanja/izražanja je nižja. Trn v peti obema populacijama pa je po navadi rok za oddajo člankov. Prva zaradi pomanjkanja časa in stremljenja po res kakovostnem izdelku, druga zaradi pomanjkanja volje in organiziranosti.

Dijaki, ki pišejo članke za glasila, morajo v to vložiti nekaj navora, volje, s tem pa v delo vložijo tudi nekaj sebe – in zato lahko v vsaki njihovi novički, članku, povzetku, predvsem pa v recenzijah, poeziji ali risbah najdemo delček njihove osebnosti. To pa je za vzgojitelje lahko tudi koristen vir informacije pri vsakdanjem delu z njimi. Tudi zato je naš časopis zelo bran in zaželen med strokovnimi delavci. Tudi ravnateljici omogoča vpogled v razmišljanje mladine, ki nam je zaupana in ki ustvarja domsko življenje.

Za mene kot mentorico je pomembno pri dijakih razvijati kritično mišljenje na vseh ravneh (saj vsebuje tudi moralni vidik – pogum, da se ne sprejema vsega, kar se okrog nas dogaja, pasivno, zavedanje omejitve lastnega znanja, vztrajanje, lastna drža, radovednost itd.) in jim puščati odprt prostor kreativnosti. Kreativnost je tako še eno polje našega sodelovanja, bodisi prek fotografiranja različnih domskih dogodkov in iskanja fotografov, ustvarjanja naslovnice, ki ima neko odgovorno in prestižno težo, do zbiranja risb in sodelovanja z domskim likovnim krožkom.

Ker so dijaški domovi prostor vse večjega prepletanja mladit iz različnih koncev Slovenije in iz drugih držav (predvsem bivših jugoslovanskih republik), smo tudi pri časopisu multikulturno naravnani. Ne le da domovi omogočajo stik z drugimi – drugačnimi, ampak zahtevajo sobivanje in soočanje z drugačnostjo. Tako dijaki na lastni koži začutijo raznolikost življenjskih situacij. **Domsko glasilo je lahko izvrstno sredstvo za spoznavanje različnih kultur, drugih in drugačnih v lastni kulturi ter za razvijanje medsebojne strpnosti in spoštovanja razlik.** Povečuje lahko razumevanje za druge kulture, jezik, zgodovino, življenje in navade, vživljanje v različne perspektive in potrebe soljudi ter omogoča strpno in odgovorno dogovarjanje v moralnih situacijah. Prvi pogoj multikulture naravnosti pa je zavedanje lastne kulture. Tako smo v preteklosti imeli rubrike, v katerih so dijaki predstavljali svoje kraje, pokrajine tudi v svojih narečjih, če jim je šlo. Po navadi so spoznali, da pisanje v narečju sploh ni tako preprosto.

V današnjem času pa se čuti vse večji vpliv angleščine, zato nastajajo tudi rubrike v angleškem jeziku. Angleščina jim posebej »sede« pri izražanju čustev in notranjega psihičnega sveta.

Ko so vsi članki in risbe zbrani, naslovnica narejena, pa se moje sodelovanje od dijakov prenese na sodelovanje z lektorjem – vzgojiteljem in varnostnikom, ki je v zadnjih nekaj letih odgovoren za vizualno podobo časopisa. Sklene pa se s sodelovanjem z vodjo tiska na šoli, kjer smo začeli predavnimi leti.

In konglomerat sodelovanja se s pripravo nove številke ponovno začne ...

